

„FÜLEMÜLE FANTÁZIA”

A zeneművészeti ág átmenetet és tehetséggondozást segítő tevékenysége gyakorlóiskolánkban

Bubla Bence

bublabence@gmail.com

SZTE Juhász Gyula SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája, Napközi Otthonos Óvodája

Diamant Ágnes

dibo@t-online.hu

SZTE Juhász Gyula SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája, Napközi Otthonos Óvodája

Hegyközi Tamás

amas29@gmail.com

SZTE Juhász Gyula SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája, Napközi Otthonos Óvodája

Az óvodából az iskolába való átmenet megkönnyítésére „Fülemüle fantázia” címmel interaktív műhelygyakorlatot tartottak a zeneművészeti ág tanárai óvopedagógus kollégák részére. Az előadás célja, hogy a résztvevőknek bemutassák a gyakorlóiskolában folyó zeneművészeti munkát, valamint közös tevékenység kapcsán létrejőjön egy szakmai párbeszéd óvopedagógusok, ének-zenét és szolfézt, valamint hangszer tanító tanítók és tanárok között.

Kulcsszavak: óvodából iskolába átmenet, zeneművészeti munka, együttműködés

„(...)a zeneképzést tulajdonképpen már az óvodában kell elindítani, hogy a gyermek a zene alapelemeit korán idegezze be, mert a zenei hallásra való nevelés csak ezzel a korán meginduló alapos munkával válhat eredményessé.”
(Kodály Zoltán)

A 2022/2023. tanév I. félévében „Óvodából az iskolába való átmenet” címmel az SZTE Juhász Gyula Gyakorló Általános és Alapfokú Művészeti Iskolája, Napközi Otthonos Óvodája programot szervezett óvopedagógusok részére. A program célja annak kidolgozása volt, hogy hogyan tudnák felkészíteni, támogatni – óvopedagógusok, tanítók és tanárok közösen – a leendő első osztályos tanulók beilleszkedését az általános iskolába.

A zeneművészeti ág erre az alkalomra olyan műhelymunkát, foglalkozást tervezett, melyben röviden bemutatta a zeneművészeti ág múltját, jelenét, valamint a közös együttműködést (óvoda- és iskolapedagógusok) nagyszerűen példázva, interaktív jelleggel közös zenei produktumok létrehozását valósították meg.

A foglalkozás kezdetét fanfár jelezte, melyet a zeneművészeti ág művésztanára, a Szegedi Nemzeti Színház szimfonikus zenekarának trombitaművésze, Pintér Attila szólaltatott meg. Az improzálás nyitása után a gyakorlóiskola intézményvezető helyettese, Bondor Mónika köszöntötte a vendégeket, majd a zeneművészeti ág tanárainak az alkalomhoz, témához illő rendhagyó bemutatkozása következett, énekes improvizáció segítségével.

A „zenei beszéd”, zenés bemutatkozás lényegében egy olyan énekes alkotótevékenység kezdetleges formája, amely még zenei ismeretek nélkül, a pedagógus segítségével mutatja meg a tanulóknak az énekes improvizációhoz vezető kezdő tevékenységet, utat.

Az énekes improvizáció menete a következő volt:

Egy kolléga az óvodai dalkincséből ismert rövid dallamfordulat, motívum segítségével tett fel kérdéseket a kollégák nevére vonatkozóan. A válaszadók a kérdésben szereplő dallamhangok felhasználásával énekelték saját nevüket, így mutatkoztak be. Majd újabb dallamfordulattal ismét feltette a kérdést, és a jelenlévők mindannyian válaszoltak az előbbieken bemutatkozó kolléga nevével.

Például:

1. Kérdés egy személyhez:

Mi a te ne - ved?

Egyéni válasz:

Ko - vács - Ka - ti - ca.

2. Kérdés mindenkihez:

Mi az ő ne - ve?

Közös válasz:

Ko - vács Ka - ti - ca.

Ezt a tevékenységet különösen fontosnak tartjuk első osztályban, hiszen a tanulók rövidebb idő alatt ismerik majd meg egymás nevét, ami segíti őket a közös munkában, kommunikációban, a közösségbe való gyorsabb beilleszkedésben. Az alkotótevékenységen kívül fejleszti a zenei intonációs készséget, az artikulációt – hiszen éneklés közben sokkal aktívabban formáljuk a szavakat –, valamint a koncentrációt és a memóriát. Mind ezt sokkal élményszerűbbé tehetjük azzal, ha valamilyen eszköz dobásával (pl. babzsák, labda) szólítjuk meg a tanulókat, fejlesztve ezzel figyelmüket, mozgáskoordinációjukat.

A játékos zenei bemutatkozás után a zeneművészeti ág tanszakvezetője, Diamant Ágnes röviden beszélt az ének-zene tagozat múltjáról, a jelenlegi oktatás struktúrájáról. A szolfézst, illetve ének-zene tárgy komplexitásáról, a tanulókra gyakorolt képesség- és készségfejlesztő, valamint személyiségformáló hatásáról.

A zeneművészeti ág előzménye, rövid története

Az 1955/1956. tanévben, vagyis 67 évvel ezelőtt indult intézményünkben az ének-zene tagozat, mely célja – a zenei nevelés színvonalának emelésén túl – a tehetségek korai felkarolása volt.

1957-től már két kórus működött az iskolában, majd néhány évvel később megalakult a harmadik kórus is.

Hosszú éveken át a kodályi koncepció alapján a „C” (zenei) osztályokban mindennapos volt az ének-zene óra. Többek között ennek volt köszönhető, hogy tanítványaink számos országos fesztiválon, versenyen értek el nagyszerű eredményeket, kórusaink pedig az országhatáron túl is kiemelkedően képviselték iskolánkat, illetve a magyar kóruskultúrát. 2004-től az iskola új tevékenységgel, az általános iskola művészeti iskolával bővült. A klasszikus zeneművészeti ágon három tanszak kezdte meg működését: a fafúvós (furulya), a billentyűs (zongora) és a zeneismeret.

A „C” osztályban tanuló diákok zeneismeretet tanulnak, melynek tantárgyai beépülnek a délelőtti óraszámába. Ez heti kettő óra szolfézst, egy óra kórust és kétszer harminc perc zongoraórát jelent. Mivel az órák a délelőtti óraszámába illeszkednek vagy ahhoz csatlakoznak, idő és energia szabadul fel, melyet a gyerekek egyéb délutáni elfoglaltságokra, például egyéb művészeti tárgyakra (idegen – angol, német vagy magyar – nyelv, dráma, tánc, sporttevékenységek, tehetséggondozás, felzárkóztatás stb.) fordíthatnak. Ezek a tevékenységek iskolánk kínálatában mind-mind szerepelnek.

Az óvodából iskolába való átmenet kezdete

A leendő első osztályos tanulók a beiratkozás alkalmával játékos képességfelmérésen, meghallgatáson vesznek részt, melynek során a zeneművészeti ág tanárai felméri zenei képességüket, a zenéhez való affinitásukat. A nagycsoportos óvodások kedvenc dalukat, népdalukat énekelhetik el különböző hangmagasság megadásával (mélyen, magasan), majd rövid dallam-, illetve ritmusvisszhang segítségével vizsgáljuk meg a zenei hallásukat, ritmusérzéküket. Ezek mind olyan tevékenységek, melyeket a gyermekek óvopedagógus irányításával az énekes foglalkozásokon is végeznek.

Ha visszakanyarodunk a jelenlegi tanulmányunk valódi témájához, éppen az énekzene, illetve a szolfézs tárgy az, ami a leginkább tudja segíteni az óvodából az iskolába való átmenetet, tekintve, hogy az első éveken ugyanazt a tevékenységsorozatot végzük, melyet a gyerekek az óvodában az ének-zene foglalkozásokon már kipróbáltak, megtapasztáltak. Vagyis dalokat tanulunk, sokat énekelünk, a dalokra pedig táncolunk, mozgunk. Zenehallgatás közben elmeséljük, lerajzoljuk azt, amit a zene szavak nélkül közvetít, játszunk a ritmussal és a hangokkal.

Akikre büszkék vagyunk

Néhány szót kell ejtenünk azokról a közelmúltban végzett, illetve jelenlegi tanítványainkról, akikre méltán büszkék lehetünk.

A Virtuózok című zenei tehetségkutató első adásainak egyikén tűnt fel Balázs-Piri Soma, aki kitartásának, tehetségének köszönhetően már nemcsak Európában, hanem a világ más országaiban is elvarázsolta a közönséget zongorajátékával. A baloldali képen Plácido Domingóval látható az ifjú tehetség.

Szintén e tehetségkutató versenynek köszönhetik ismertségüket jelenleg 8. c osztályos tanítványaink: Haluska Lara Jázmin és Kollár Villő, akikre nagyon büszkék vagyunk.

És még egy érdekesség

Az 2022-es, Géniusz című televíziós műveltségi verseny első géniusza dr. Kovács Attila, a Kiskunhalasi Kórház reumatológus főorvosa szintén iskolánk ének-zene „C” osztályos tanulója volt.

A rövid történeti áttekintés és a zenetanulás jelentőségének hangsúlyozása után ritmusjátékkal folytatódott a műhelymunka.

„Játsszunk a ritmussal!”

Nem is lehetett volna hitelesebb tolmácsolója e területnek a tantestületből, mint Bubla Bence tanító kollégánk, a méltán népszerű Kalungu ütőegyüttes alapítója és vezetője, aki a ritmustanítás és ritmikai tevékenységek hatásának jelentőségével folytatta. A zenei műveltségen túl a ritmusok és a ritmushangszerek használata segíti a mozgáskoordinációt, az irányok megkülönböztetését, továbbá fejleszti a ritmusérzéklet, koncentrációt és a mozgáskultúrát. A ritmushangszerek különböző hangszínei elősegítik a szelektív hallást és a környezet hangjainak megkülönböztetését.

Az ének-zene órák és a napközis foglalkozások közkedvelt játéka a kreatív zenei játékok. Ez a kategória tulajdonképpen inkább egy nagyon tág fogalom, egy látásmód, egy attitűd a zene és a környezetünk iránt. Alapvetően két fő irányelv határozza meg. Az egyik: *bármilyen lehet a zene*, mely gondolat *John Cage* (1994) amerikai zeneszerzőtől származik. Ebből fakad a második: *bármilyen lehet a hangszer*. Ez a filozófia végtelen zenei szabadságot ad, mely kiindulópontja a kreatív zenei játékoknak.

„Vihar” játék

A játék lényege az volt, hogy a testhangszer használatával imitáltunk egy időjárás jelenséget. A pedagógus mutatta a mozdulatokat, melyeket a jelen lévő vendégek követtek, utánoztak.

A vihar testhangszeren történő megszólaltatása a következő volt:

1. A szél hangja: a tenyér összesimítása.
2. Erősödő szél: a tenyerek összesimításának tempójával fokozódott.
3. Elkezd csepegni az eső: lassú csettintés az ujjakkal, majd a tempó fokozása.
4. Elered az eső: kétujjas tapsolás a tempó fokozásával.
5. Szakadó eső: teli tenyérrel tapsolás, majd tempófokozással.
6. Égzengés: dobantás lábbal vagy ugrás.

A feladatsor visszafelé történő megszólaltatásával a „vihar elállt, a Nap kisütött”.

A játék elején a résztvevőket minimum három csoportba kellett osztani, ugyanis kánonszerű belépéssel még inkább természetes viharhatást kelthetünk.

A test, mint hangszer használata nagymértékben előkészíti a ritmusjátékokat, ott ugyanis az esetek többségében a testünkön játszva gyakoroljuk a különböző ritmuselemeket, aminek segítségével izgalmas, élményszerű feladatokkal tudjuk a gyerekeket motiválni.

Ritmusjátékok jelentősége

A ritmusjátékokkal a tanulók elmélyíthetik, élményszerűen és izgalmasan gyakorolhatják a ritmusokról tanultakat, ezenkívül ezek a feladatok jobban segítik a ritmusismeret, a tempó-, metrum- és lüktetésérzet készségi szintre történő fejlesztését.

2017-ben iskolánk három első évfolyamában szerveztünk egy három hónapos kutatást, melyben a ritmusjátékok hatását és élményszerűségét teszteltük. A kutatás kontrollcsoportját egy szintén a megyeszékhelyen található, szülői háttérben szignifikánsan nem különböző egyetemi gyakorló általános iskola tanulói képezték. Az adatfelvételhez tartozott egy egyéni és egy számítógépes zenei képességteszt, egy végrehajtó funkciókat vizsgáló teszt és kérdőív, melyeket előmérésben és utómérésben is alkalmaztunk. Mindezek mellett a kollegák rendszeresen dokumentálták az órán történeteket egy órai visszajelentő lapon. A vizsgálat összesen 24 tanítási órát ölelt fel, mely órák keretén belül a gyerekek heti két alkalommal 10-10 percet ritmusjátékokkal foglalkoztak. A kutatási eredmények pontos vizsgálata és kifejtése nem tartozik ennek a tanulmánynak a témájához, röviden annyit érdemes megemlíteni, hogy a mérési eredmények összehasonlítása alapján a kísérleti csoportba tartozó diákok a ritmus terén jelentősebben fejlődtek, mint a kontrollcsoport, vagyis a fejlesztőprogram eredményesnek bizonyult (1. ábra).

Készség	Kísérlet		Szign.	Kontroll		Szign.
	%p. Előmérés	%p. Utómérés		%p. Előmérés	%p. Utómérés	
Dallam	54	59	0,05	46	56	0,005
Analízis	56	66	0,001	48	61	0,001
Ritmus	71	76	0,025	57	62	n.s.
Hangmagasság	62	67	n.s.	53	64	0,002
Tempó	52	65	0,000	36	52	0,000
Hangmagasság- irány	37	46	0,009	53	63	0,000
Hangszín	67	64	n.s.	57	62	0,034
Zenei percepció	57	63	0,000	47	59	0,000

1. ábra: A zenei percepció fejlődése az elő- és az utómérés során páros t-próbák alapján¹

Ha az élményközpontúságot vesszük figyelembe, akkor is pozitív eredményeket mutatunk be, ugyanis a tanítói visszajelentő lapokon leírtak szerint a gyermekek „*jobb kedvűek lettek (...), szeretik, ha társsal együtt végezhetik a feladatot, (...) pozitív irányba*

¹ Saját szerkesztés a kutatási anyag alapján.

változott az osztály viselkedése, (...) volt, amelyik feladat izgatottabbá, hangosabbá tette az osztályt, (...) saját ötleteket adtak, kreatívabbak voltak egy-egy feladatnál, (...) menetelésnél a legsajátosabb viselkedésű gyerek is vidáman játszott.”

Végezetül Hegyközi Tamás ének-zene-matematika szakos tanár kollégánk beszélt és mutatott meg egy olyan zenei eszközt, hangszert, melynek segítségével egy közös zenei produkcióban való közreműködésre invitálta a jelenlévő óvopedagógusokat.

„Csövezzünk!”

A foglalkozásrész a boomwhackers, avagy „csövezzünk”! címet viselte. A kolléga a bevezető mondataiban arról mesélt, hogy gyermekkorában zeneóvodai foglalkozásokon vett részt, és ott színek segítségével ismerte meg a szolmizációs hangokat. Minden hangnak meghatározott színe volt. Ez a technika segítette a hangok elhelyezését az ötvonalas vonalrendszerben. A zene auditív és a színek vizuális hatása összekapcsolódott, egymást (és így a gyermekeket is) támogató rendszerré olvadt össze. A kolléga hasonló lehetőséget talált a boomwhackers használatában is.

A bemutató során először az eszközt és annak működési elvét magyarázta el az óvodapedagógusoknak. A hangszer valójában nem más, mint különböző méretű és színű műanyag csövek összessége. Ezek bármilyen felülethez ütve (pl.: tenyér, comb) hangot adnak ki. Ütés hatására a csőben lévő levegő rezgésbe jön, és a cső hosszától függően más hangon szólal meg. Az eltérő színek segítségével könnyebben beazonosíthatjuk a hangokat, így akár már óvodáskortól könnyedén lehet használni. Mindegyik hangnak megvan a saját színe, a színkálának megfelelően. A módosított hangokra is külön figyelmet szántak, hisz azoknak is megvan a saját színük (2. ábra).

A boomwhackers bemutatása

A hangszer megjelenése, piacra dobása után (1998) meglepően gyorsan nagy népszerűsége tett szert, így mára már több millió készletet adtak el a világ minden táján.

A hangok színe a színkálának megfelelően:

- c- piros
- d- narancssárga
- e- citromsárga
- f- lime
- g- sötétzöld
- a- indigó
- h- magenta

A módosított félhangok szintén jól beilleszkednek színben is a skálába.

- a#- lila
- c#- élénksárga
- d#- sáfrány
- f#- zöld
- g#- kék

Az alapkészlet (8 cső) és a kiegészítő mély hangok C-dúr hangnemből vannak. Ehhez vásárolhatók az alapkészlet hangmagasságában módosított hangok. Ezért érdemes C-dúrban zenélni, mert a kíséretben nincsenek módosított hangok/csövek.

Jingle Bells
Boomwhackers / Handbells
James Lord Pierpont

C D E F G A B C

singing-bell.com

2. ábra: Színekkel jelölt speciális, boomwhackers kottakép

A boomwhackers fejlesztő hatása

A hangszer könnyen használható, színes, aránylag olcsó, és könnyű súlya miatt kiválóan hordozható is. Semmilyen előképzettség nem szükséges hozzá. Használata közben fejleszteni tudjuk a gyerekek mozgáskoordinációját, ugyanis a megszólaltatáshoz és a különböző hangerő kiválasztásához meg kell találni a megfelelő testhelyzetet és a soron következő mozdulatsort.

Ezzel párhuzamosan fejlődik a zenei érzék, intonációs és ritmuskészség. Mivel a dallamot folyamatosan követni kell, nemcsak akkor, amikor játszanak, nagyszerű belső halláskészséget fejlesztő feladat.

Fejleszti a figyelemkoncentrációs képességüket, hiszen egyszerre több dologra kell összpontosítani: kottakövetés, mozdulat, tempótartás, megfelelő hangmagasság és hangerő, valamint hangszín. A közös muzsikálásban való közreműködés és ennek élménye erősíti a csoportkohéziót, az együttműködési képességet, valamint az egyéni felelősségvállalást.

Tapasztalatok és gyakorlatok

Először az egyik KAP-os alprogram (Komplex Alaprogram) továbbképzésén láttam egy YouTube-videót, ahol ezekkel a csövekkel komplett dalokat játszottak el. Egyértelmű volt számomra, hogy ezeket az eszközöket sokoldalúan lehet alkalmazni a zeneoktatásban. Az iskola 2 éve vásárolta meg a saját hangszerkészletét, és már a harmadik éve használom a boomwhackerst a zenetörténet órákon.

A felső tagozaton az ének-zene speciális oktatásban részt vevő fiúk, akik mutálnak, énekkari óra helyett zenetörténeten vesznek részt. Az egyik kollégánk találta ki, hogy közülük a tehetséges zenészek zenekart alkossanak. Sajnos egyre kevesebb a hangszeren tanuló fiú, ugyanakkor a közös zenélésre nagy igényük van. Remek lehetőséget és megoldást nyújt ezeknek a gyerekeknek a boomwhackers. Ennek személyiségformáló, önbizalom-növelő és közösségformáló hatása van. Sokan játszhatnak egyszerre, és mindenki egyformán fontos.

Természetesen a tanulókat meg kell tanítani az eszköz használatára. Meg kell mutatni nekik, hogy ezek az eszközök a korábban már megismert ritmushangszerekhez képest még nagyobb pontosságot igényelnek. A daltanulás alatt pedig különösen nagy hangsúlyt kap a mérőtartás és az irányítás. Emellett fontos megemlíteni, hogy a hangszer dallam és kíséret (akkordok) megszólaltatására is alkalmas. A kíséretet megtanulni és előadni egyszerű, gyors sikerélményt ad. Bubla Bence tanító kollégánk ezért már 1–2. osztályosokkal is sikeresen zenél boomwhackerszen YouTube-videók segítségével. Dallamvideókat is találunk az interneten, ezeket sem túl nehéz lejátszani videó segítségével, nehézséget az okoz, amikor az önállóan feldolgozott dal gyakorlásánál hiányzik valaki, aki a dallamot játsszók között van. Pótolni szinte

lehetetlen a próbán, mert bár a tanulók tudják a szerepüket a kottában, egy kimaradó hang megzavarja őket, hiszen nem egyéneként gondolkoznak, hanem csapatban, dallamként.

A gyerekek nagyon jól érzik magukat a közös zenélés közben, és szeretnék ezt az érzést másokkal is megosztani. Az iskola által szervezett énekkari táborban például nagy sikerrel szerepeltek a fiúk az énekkarnak játszott dallal. Az első fellépésen azonban azzal a nehézséggel szembesültünk, hogy a próba során a teremben körben ülünk, a koncerten viszont a közönséggel szemben foglalnak helyet, így viszont nem látják egymást, ezért jobban kell koncentrálniuk, és az irányítóra is jobban kell figyelniük. A másik nehézség a nagy teremben vagy nyílt téren való előadásnál, hogy ezek a hangszerek közepesen hangosak, ezért kihangosítás nélkül nem szólnak jól.

Az ötleteket először mi is YouTube-videókról vettük, ahol komplett, kidolgozott dalokat találtunk. Később saját kottákat is készítettünk. A kész dalban a boomwhakers mellett más hangszerek (zongora, gitár, ütőhangszerek, fúvósok) is megjelennek, ezeket is a tanulók szólaltatják meg.

A közös zenélés szépen kiegészíti a speciális ének-zene tagozaton tanított klasszikus zenei órákat. A fiúk JUGYU Band néven iskolai zenekarként is működnek. Az intézmény művészeti gáláján nagy sikert arattak, ami tovább erősítette az egyébként is összetartó közösségüket.

A hangszer bemutatása és az iskolai használatának ismertetése után a kolléga közös zenélésre hívta az óvodapedagógusokat. Miután kiosztották a 15 csövet, a kolléga kivetítette a Beatrice együttes 8 óra munka című dal refrénjének kíséretét, amely 3 egyszerű akkordból áll. Néhány perc gyakorlás után az akkordok megszólaltak. A gyors sikerélmény motiválta az óvónőket. A foglalkozásrészt valódi közös zenélés zárta. A kolléga kivetítette a dal szövegét, az iskola zenésztanárai különböző hangszereken (zongora, ukulele) játszották a kíséretet, az óvodapedagógusok boomwhackerst használtak, és minden résztvevő énekelte a dallamot. A foglalkozás végén többen jelezték, hogy nagyon tetszett nekik a hangszer, gondolkodnak a beszerzésén.

A foglalkozáson elhangzott zárógondolatok

Ez a zenetanulás mind az óvodában, mind pedig az iskolában egy rendkívül tudatosan tervezett folyamat, ami az éneklésen túl rengeteg képességet és készséget fejleszt, támogatja és segíti más tantárgyak egyszerűbb elsajátítását (3. ábra). A magyar népdalok tanulásával, értelmezésével fejlődik a tanulók szókinccse, szövegalkotása és szövegértése, kommunikációs készsége. A zenei hallás fejlesztésével pontosabb lesz a tanuló helyesírása, egyszerűbben tudja az idegen nyelveket elsajátítani. A metrikai és ritmikai feladatok során fejlődik a gyermekek számolási és logikai készsége. A kóruséneklés segítségével a gyermek könnyebben szocializálódik, hamarabb ráérez az egyéni felelősségvállalás fontosságára, a közös éneklés fegyelemre és figyelemre nevel.

A hangszeres- és kóruszereplések, versenyek megtanítják arra a gyerekeket, hogy minden helyzetben jó kiállással, bátran tudjanak számot adni tudásukról.

A zenével való találkozás és az érzelmi intelligencia szorosan kapcsolódik egymáshoz.

Kodály Zoltán 1966-ban egy interjúban a következőket mondta: „... *annyi zenét kell tanítani, ami egy ember teljessé válásához elengedhetetlen. Teljes ember zene nélkül nem létezik számomra. Egy ember zene nélkül nem teljes.*”

3. ábra: A zenetanulás hatása a tanulói kompetenciákra

Azt gondoljuk, hogy a zenetanulás fontosságát az bizonyítja a legjobban, hogy az emberiség történelmének több mint ezer éve alatt még mindig nem kopott ki életünkéből, mert a zenére ösztönös igényünk és szükségünk van.

Irodalom

Cage, John (1994): *A csend*. Jelenkor Kiadó, Pécs.